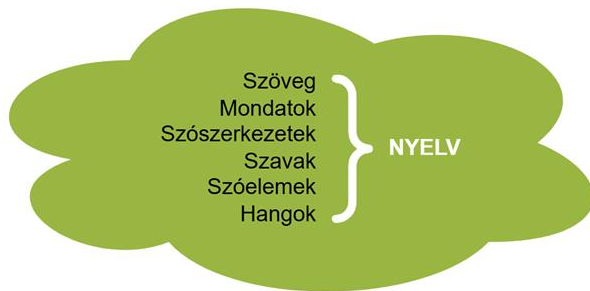

A nyelvi szintek

Hang, fonéma, hangképzés, írás, betűrend

I. Olvasd el a szöveget, majd oldd meg a hozzá kapcsolódó feladatokat!

Mostanra már nagyon sok ismeretet felhalmoztál a magyar nyelvről. Eddig ösztönösen használtad a nyelvet, most azonban már tudatosan kell. Ahhoz, hogy a nyelvi rendszert megismerhessük, a nagy egészet kell elemekre bontanunk. Kicsit olyan ez, mint a legójáték. A kis legókockák nyelvi megfelelői a hangok, amelyek önmagukban nem jelentenek

semmit. Ezek egymáshoz illesztésével rakunk össze először néhány alapelemet, egy ház első emeletét, egy virágágyást, egy autó alját – ezek a hangokból összeálló szóelemek, azaz a szótövek és a toldalékok. A szótövekből és toldalékokból állnak össze a szavak. Azután ezeket a különálló egységeket egymásra rakjuk, létrehozuk a szókapcsolatokat, szó szerkezeteket. Majd felépítjük a házat, a kertet, az autót – ezek lesznek a mondatok. Végül, amikor a kész ház melletti garázsba betolod az autót, kész van egy egész, kerek kis jelenet – azaz megalkottuk a szöveget.

I.1. Hogy épül fel nyelvünk? Számozd meg helyes sorrendben az „építőköveket” a szöveg alapján!

☐

SZÓSZERKEZETEK (pl. gyorsan fut)

☐

BESZÉDHANGOK (pl. a,e,b,c,l)

☐

SZÖVEGEK (pl.:Zoli figyelmesen hallgatja barátait. Érzi, hogy valami nincs rendben.)

☐

SZÓELEMÉK ÉS SZAVAK (pl.: jaj, vonat, -ból,-ni)

☐

MONDATOK (pl. Endre gyorsan fut.)

I.2. Válaszd meg a fenti szöveg alapján az alábbi kérdéseket! Írj „igaz” vagy „nem igaz” kifejezéseket válaszként!

- a) Igaz-e, hogy a legókockák nyelvi megfelelői a hangok?
- b) Igaz-e, hogy a szavak szótövből és toldalékokból állnak?
- c) Igaz-e, hogy a mondatok szókapcsolatokat építenek fel?
- d) Igaz-e, hogy a szókapcsolatok mondatokat építenek fel?
- e) Igaz-e, hogy a szövegek mondatokból állnak?

II. Az alábbi szótövekből, szószerkezetekből, toldalékokból mondatok, majd szöveg építhető. Alkosd meg!

Föld, jelenleg, tűzhányó, vulkán, általában, - ünk, -ön, is, működik, sok, robban, - ás, kezd,- ödik, - okkal, heves, hatal(om),- mas, a, -vel, erő, kitör, - ő, közetdarab, gáz, -ok, - okat, maguk ,ragad,- nak, -kal, a, szünet,-elhet, láva,öml(ik), - és után, működ(ik),-és,- e, a, vulkán.

[illegible]

II.1. Gyűjtsd külön a fenti szövegelemeket a meghatározások alapján!

[illegible]

III. Olvasd el az alábbi szöveget, majd oldd meg a hozzá kapcsolódó feladatokat!

A magyar ábécé 39 hangból, és 40 betűből áll. Ebből 14 magánhangzó.

Négy idegen betűvel egészül ki: q, w, x, y.

a, á, b, c, cs, d, dz, dzs, e, é, f, g, gy, h, i, í, j, k, l, ly, m, n, ny, o, ó, ö, ő, p, q, r, s, sz, t, ty, u, ú, ü, ű, v, w, x, y, z, zs.

Szavaink kiejtéséhez és leírásához ezeket használjuk. Ha leírjuk betűnek, ha kiejtjük hangnak nevezzük. Vannak egyjegyű, és többjegyű betűk, ezeket egy vagy több írásjegynek is szoktuk nevezni. Egy kiejtett hang előfordulhat, hogy több írásjeggyel írandó le. Betűrendbe soroláskor a szavak helyét kezdőbetűjük ábécébeli helye határozza meg. Kis- és nagybetű között nem teszünk különbséget. Ha a szavak azonos betűvel kezdődnek, akkor helyüket az első nem azonos betű fogja meghatározni. Az egyjegyű betűk minden esetben megelőzik az azonos írásjeggyel kezdődő nem azonos betűt. A kettőzött betűket elemeire bontva vesszük figyelembe. A hosszú és rövid magánhangzók között csak abban az esetben teszünk különbséget, ha a betűrendbe sorolandó szavak csak abban az egy betűben térnek el egymástól. Több szóból álló kifejezések betűrendbe sorolásakor a szóhatárokat nem vesszük figyelembe. A régies családnevekben levő kétjegyű betűket, illetve az idegen szavakban előforduló idegen betűket elemeire bontjuk.

III.1. Pótolod a „Nyakatekert ábécé” című versből a hiányzó verssorkezdő betűket!

__ rany színű napsugár
__ lommanó éjjel jár.
__ uta számár nem tanul,
__ inege a fán lapul.
__ ipkés szélű levelek
__ údolnak szép éneket.
__ gyszer volt, hol nem volt
__ jszaka van hol a hold?
__ urcsa ám a képzelet,
__ únyolódva kinevet.
__ urma Peti útra kél,
__ amarosán oda ér.
__ gazat mondj ne hazudj,
__ ró szerrel írni tudj!
__ ó a jácint illata,
__ amilla meg rezeda.
__ öttyedt körte földet ér,
__ ukas veder mit sem ér.
__ ajális lesz májusban,
__ ádcukor van sátorban.
__ ári zápor elered,

__ rángután kesereg.
__ lomszürke ég alatt,
__ környál is elszakad.
__ szirózsa pompázik,
__ aprika Jancsi mókázik.
__ adírgumi eltöröl,
__ írhatsz mint a hatökör.
__ appanpohely szétpukkan,
__ anuld meg mi könyvben van.
__ úkszem nő a talpadon,
__ zsgyi szaladj utadon!
__ jra nyílt az iskola,
__ csörög ott sok pulya.
__ zzük el a félelmet,
__ izsgáidra tudod ezt:
Wagner vajon mikor halt?
X tengely az mire hat.
Yarddal mérve hány méter?
__ avart keltő paraméter,
__ ebre vágod sose félj
nyakatekert ábécét.

III.2. A kezdőbetűk a teljes ábécé betűit tartalmazzák sorrendben.

a) Melyik ábécébeli betűvel nem kezdődött sor? Karikázd be az alábbiak közül!

ny dz q dzs ly

b) Írd ki a versből betűrendben azokat a sorkezdő szavakat, amelyek magánhangzóval kezdődnek!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

c) Írd ki a versből betűrendben azokat az általad kiegészített szavakat, amelyek kétjegyű mássalhangzóval kezdődnek!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

d) Írj Te is olyan (a versben nem szereplő) szavakat, amelyek az alábbi betűkkel kezdődnek!

b....., c....., d....., f.....,
g....., h....., j....., k.....,
l....., m....., n, p.....,
r....., s....., t....., v.....,
z.....

IV. Olvasd el a következő szöveget és oldd meg az ahhoz kötődő feladatokat!

A magán-és a mássalhangzók tulajdonságai

A magánhangzók ejtésekor a légutunkból kiáramló levegő nem ütközik akadályba, mindig megrezegteti hangszalagjainkat. A mássalhangzók ejtése közben azonban mindig akadályba ütközik a levegő, ám a hangszalagok mégsem rezegnek mind esetben. Így zöngés, és zöngétlen mássalhangzókat különböztetünk meg. Mindkét hang esetében csoportosíthatunk a kiejtés időtartama szerint, így rövid és hosszú magán-és mássalhangzókat egyaránt meghatározunk. Magánhangzók esetében még a nyelv vízszintes, - és függőleges mozgására, és az ajkak működésére is figyelniünk kell. Ha vízszintesen elől helyezkedik el a nyelv akkor magas, ha hátul akkor mély magánhangzóról beszélünk. Ha ajkunkat kerekítjük képzés közben akkor ajakkerekítéses, ha rés formájúvá nyitjuk, akkor ajakréses hangokról beszélünk. A nyelv függőleges mozgása szerint pedig meghatározunk alsó, középső és felső nyelvállású hangokat. A mássalhangzókat pedig még aszerint is csoportosítjuk, hogy egy-vagy több írásjegyből állnak. Az alábbiak tartalmazzák a magyar ábécében fellelhető betűket a meghatározott csoportoknak megfelelően.

Magánhangzók:

	Magas				Mély			
	Ajakkerekítéses		Ajakréses		Ajakkerekítéses		Ajakréses	
	rövid	hosszú	rövid	hosszú	rövid	hosszú	rövid	hosszú
alsó nyelvállású			e		a			á
középső nyelvállású	ö	ő		é	o	ó		
felső nyelvállású	ü	ű	i	í	u	ú		

Mássalhangzók:

- egyjegyűek: b, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, w, x, y, z
- többjegyűek dz, dzs, gy, ly, ny, sz, ty, zs
- zöngések: b, d, dz, dzs, g, gy, v, z, zs, l, j/ly, m, n, ny, r
- zöngétlenek: p, t, c, cs, k, ty, f, sz, s, h
- rövidek: b, c, cs, d, dz, dzs, f, g, gy, h, j, k, l, ly, m, n, ny, p, q, r, s, sz, t, ty, v, w, x, y, z, zs
- hosszúak: bb, cc, ccs, dd, ddz, ddzs, ff, gg, ggy, hh, jj, kk, ll, lly, mm, nn, nny, pp, qq, rr, ss, ssz, tt, tty, vv, ww, xx, yy, zz, zzs

IV.1. Csoportosítsd a megadott hangokat a hangszalagok rezgése szerint!

z, s, sz, ö, n, g, k, é, v, gy, ty, p, b, l, a

Rezeg a hangszalag	Nem rezeg a hangszalag

IV. 2. Csoportosítsd az alábbi szavakat a meghatározásoknak megfelelően!

tengerész, radírgumi, hálószoza, nyaraló, görögdinnye, paradicsom, boldogan, gumibogyó, papírzacskó, mogyoró, galambjaim, gyümölcskenyér, hajókat, virágom, gyerekek, visszahoz, cserejátékos, motorkerékpár, medvemama

Csak zöngés hangokból áll	Zöngés és zöngétlen hangokból áll

Csak magas magánhangzót tartalmaz	Csak mély magánhangzót tartalmaz	Magas és mély magánhangzót egyaránt tartalmaz

IV. 3. Válassz az alábbi meghatározásnak 1 megfelelő szót a felsoroltak közül!

Több megoldás is jó lehet, egy szót akár több helyre is beilleszthetsz.

- van benne hosszú, kétjegyű mássalhangzó:
- magas és mély magánhangzót is tartalmaz:
- csak mély magánhangzót tartalmaz:
- nincs benne ajakréses magánhangzó:
- csak rövid, egyjegyű mássalhangzó van benne:
- csak magas magánhangzót tartalmaz:
- van benne rövid kétjegyű mássalhangzó:
- csak ajakkerekítéses magánhangzó van benne:
- nem tartalmaz hosszú mássalhangzót:

IV. 4. Írd az állítás mellé a megfelelő betűt!

- középső nyelvéllésú, magas, rövid, ajakkerekítéses:
- felső nyelvéllésú, magas, rövid, ajakrész:
- alsó nyelvéllésú, rövid, mély, ajakkerekítéses:
- középső nyelvéllésú, hosszú, mély, ajakkerekítéses: